

EVENTS IN POZEGA GYMNASIUM DURING THE REVOLUTIONARY 1848/49. YEARS

DOGAĐANJA U POŽEŠKOJ GIMNAZIJI TIJEKOM REVOLUCIONARNE 1848/49. GODINE

RADONIC, Tomislav; SNAJDER, Ivica; BOSNJAK, Mislav & MARIJIC, Anamarija

Abstract: *Požega and Požega County were the first Croatian to introduce Croatian language in 1847. The events of 1848 in Croatia reflected on the occasion in Požega. This is also a year of fierce resistance to aggressive Hungarianism, so there was some disagreement among students at the Gymnasium. The school management was Hungarian oriented, and the pupils, opposite to her, expressed their unfamiliar feelings in Croatia.*

Key words: *Croatian language, grammar school, Požega*

Sažetak: *Požega i Požeška županija prvi su u Hrvatskoj 1847. godine uveli u uporabu hrvatski jezik. Zbivanja 1848. godine u Hrvatskoj odrazila su se na prilike u Požegi. To je i godina žestokog otpora agresivnoj mađarizaciji, pa je došlo do nemira među učenicima u Gimnaziji. Uprava škole bila je mađarski orijentirana, a đaci su nasuprot njoj izražavali svoja neskrivena hrvatska osjećanja.*

Ključne riječi: *hrvatski jezik, gimnazija, Požega*

Authors' data: Tomislav **Radonić**, viši predavač, prof. Državni arhiv Odjel u Požegi, Županijska 13, Požega, tradonic@dasb.hr ; mr. sc. Ivica **Šnajder**, viši predavač; Veleučilište u Požegi, isnajder@vup.hr; Mislav **Bošnjak**, Dolač 4, Pleternica, mislav.bosnjak@gmail.com ; Anamarija **Marijić**, studentica Veleučiliše u Požegi, Vilme Daus 80, Slavonski Brod, a.m.marijic@gmail.com

1. Uvod

Požeška gimnazija imala je važnu obrazovnu, kulturnu i društvenu ulogu. Uloga učenika požeške gimnazije u društvenom i kulturnom životu grada bila je zapažena. Jedinstveno držanje učenika šk. god. 1848./49. to potvrđuje, premda pripadaju raznim društvenim slojevima.[1] Gimnazija je svojom djelatnošću učinila Požešku kotlinu obrazovnim središtem Slavonije, a to je pridonijelo razvijanju nacionalne svijesti i kulture. Požega i Požeška županija prvi su u Hrvatskoj 1847. godine uveli u uporabu hrvatski jezik. Hrvati su pod vodstvom bana Josipa Jelačića otvoreno zaratili protiv mađarske vlade koja nije uvažavala hrvatsku posebnost.

2. Osnovni sadržaj i sačuvanost

Godine 1848/49. obuka u požeškoj gimnaziji nije održavana zbog domaćeg građanskog rata. Bilo je dopušteno učenicima koji nauče gradivo za pojedini razred da se mogu javiti za polaganje ispita. O radu požeške gimnazije postoji obilno arhivsko gradivo.[2] Uznemirenost požeške gimnazije osjetila se već 13. ožujka 1848. godine. Uprava škole je za to naglašavala odredbe o čuvanju discipline, kao njene predostrožnosti. Narodno raspoloženje u Požegi nije išlo u korist mađaronske vlade i mađarona. Iz ljetopisa požeške gimnazije, čiju su upravu činili promađarski orijentirani profesori franjevci Tomeček i Bady, vidljiva je naklonost prema nastalim promjenama u Mađarskoj. Sa simpatijama su govorili o slobodi koja je predstavljala isticanje mađarskih zastava. Ljetopisac požeške gimnazije očekivao je slično raspoloženje među učenicima požeške gimnazije. Članovi nastavničkog vijeća u Gimnaziji bili su većinom mađarski raspoloženi.

U Požegi su u to vrijeme činovnici imali najbolji društveni položaj to je osiguravalo i socijalnu stabilnost, stoga su činovnička djeca bila u puno povoljnijem položaju. Među službeničkom djecom bila su djeca liječnika, bolničara, upravitelja vlastelinstava, računovođa vlastelinstava, blagajnika požeške županije i dr. Socijalna struktura učenika pokazuje da je u teškim gospodarskim i političkim prilikama u vrijeme revolucionarnih događanja, sačuvan građanski karakter škole. Obitelji koje su crpile izvore prihoda od posjeda ili su imale redovitu činovničku plaću ili su pripadale najbogatijem građanskom sloju trgovcima, uspjele su zadržati kako gospodarsku tako i društvenu moć što se očitovalo i u školovanju djece. Trgovačke obitelji zbog materijalne moći i društvenog ugleda te potrebe za općim i širim obrazovanjem omogućavale su svojoj djeci pohađanje škole i u najtežim prilikama. Djeca ostalih društvenih slojeva jednostavno su prestala ići na nastavu zbog nemira u školi i gradu, a nisu imali drugih uvjeta da se sprema za privatno polaganje. Najveći broj djece u Požeškoj gimnaziji pripadao je obrtničkom sloju (32,32 %), ili gotovo jedna trećina svih učenika gimnazije. Ako djeci obrtnika dodamo i djecu težaka, gotovo je polovica učenika pripadala obrtničkim i težačkim obiteljima. Većina učenika požeške gimnazije (67,81%) pripadao je nižim društvenim slojevima i teško se školovala.[3]

Samo jedna trećina učenika imala je dobre uvjete školovanja, što je najbolje pokazano 1848. godine prilikom prestanka nastave, jer je bilo moguće da se samo 24 učenika izvanredno pripreme da bi mogli pristupiti razrednom ispitu i time spasiti školsku godinu koja je zbog revolucionarnih gibanja došla u pitanje. Cjelokupni odgojno obrazovni sustav bio je u prvoj polovici 19. st. pod kontrolom katoličke škole i njenih redova. Požeškom Gimnazijom nakon isusovaca, upravljali su pavlini (do 1834.), da bi je tada preuzeli franjevci koji su njom upravljali punih 30 godina. Nastavničko vijeće činilo je osam profesora franjevac: Erazmo Tomeček (direktor), Kazimir Csillag, Nikola Haramina, Aurelijan Binder, Silvestar Blagoević, Mihajlo Benišek, Hyacint Bady i Ivan Bohath.

3. Rezultati istraživanja

Uznemirenost učenika Požeške gimnazije osjećala se već 13. ožujka 1848. Došlo je do napetih odnosa između Gradskog zastupstva i škole u pogledu plaćanja profesora. Gimnazijska omladina otkazala je poslušnost profesorima i upravi škole što je onemogućilo održavanje nastave, stoga su 1. travnja 1848. godine učenici otpušteni iz školske zgrade. Učenici su na zgradi gimnazije izvjesili hrvatsku zastavu, koja je odlukom direktora Erazma Tomečeka skinuta. Kada su stigli mladi iz Zagreba, nastalo je novo uzbuđenje što se očitovalo među učenicima, već 12. travnja. Tada su učenici zahtijevali da im se preda zastava, a koja je po naređenju direktora skinuta sa školske zgrade. Zastava je vraćena učenicima, uz bojazan kod profesora da će je učenici ponovno istaknuti na zgradi gimnazije i tako nastaviti narušavati mir u školi, a čega su se bojali mađaronski orijentirani profesori i direktor škole. Učenici su imali radikalnije stajalište od svojih profesora i od ranije opreznosti ulazili su u novonastalu situaciju podržavanjem promjena koje je podržavala većina građana Požege. Strepnje profesora su se obistinile 15. travnja kada su učenici izvjesili ponovno ilirsku zastavu na gimnazijskoj zgradi. Organizator tih događaja u gimnaziji bio je učenik Josip Špun, čiji je otac bio moćan u Županiji.

Naime, Fridrich Špun bio je sudac i zastupnik platerničkog kotara Požeške županije u Hrvatskom saboru, a što je pridonijelo raspoloženju učenika u gimnaziji. Gradsko zastupstvo bilo je na strani učenika požeške gimnazije i u sukobu s profesorima mađaronima, no nije odobravalo opće raspoloženje mladih u gradu Požegi. Formiran je odbor koji je imao zadatak da uz pomoć Tomačeka, direktora gimnazije, odvrate mlade škodljivih postupaka i izvedu ih na pravi put. Uprava škole i Gradsko zastupstvo nastojalo je potisnuti u drugi plan međusobne razmirice, kako bi uz pomoć građana i roditelja uspostavili stanje poslušnosti, pozivajući se na propise škole i odredbe grada.[4] Franjevački samostan u Požegi nije na svojim zgradama izvjesio narodnu zastavu, što je od njih traženo, a za što je bila odgovorna mađarska promidžba. Naime, zastupstvo grada Požege usmjerilo je svoju oštricu na nekoliko profesora gimnazije, koji su bili protiv naroda i narodnih zahtjeva, tražeći od bana Josipa Jelačića da se zamjene neki od profesora mađarski orijentirani. Franjevački

samostan u Požegi čiji su redovnici bili i profesori gimnazije nastojali su riješiti sukob između gradskog zastupstva i profesora gimnazije. Nered je u školi vladao sve do 10. lipnja 1848. godine. Neprestano su trajale prepirke, svađe i vrijeđanja. Profesori su bili u strahu da ne budu izbačeni iz škole. Osuda promađarski orijentiranih profesora i njihovih postupaka uslijedila je pobjedom narodnjaka koje je podržavalo Gradsko zastupstvo. Djelovanje profesora ocijenjeno je protumađarskim pa su slijedile personalne promjene u požeškoj gimnaziji u šk . god 1848/49.[5] Program je proizvoljno skraćivan i mijenjan. Učenici su uskraćivali odgovore, a kada bi se vratili na nastavu, prepirali bi se s profesorima. Profesori nisu smjeli loše vladanje i učenje bilježiti. Franjevci, uplašeni zbivanjem u školi, nisu propuštali i najmanji incident u školi prijavljivati Gradskom zastupstvu kako bi skidali svaku odgovornost sa sebe, a time onemogućili širenje neraspoloženja koje je uvjetovano držanjem i postupcima profesora mađarona.

Dogodio se još jedan incident, koji se odrazio i u Gimnaziji, a to je sukob između građana i židovskog stanovništva, kada je došlo do sukoba među učenicima, u kojem je učenik Gruber (židovske vjere) napadnut. O tome događaju poslao je direktor škole Tomeček izvješće Gradskom zastupstvu. Prema tom izvješću događaj se zbio u učionici, kada je učenik Gruber nazvao učenika Matu Pavešića mesarom, izazivajući ga da se potuku. Pavešić ga je opominjao, a kada on to nije prihvatio, došlo je do tučnjave. U međuvremenu je naišao Gruberov otac, koji je braneći sina udario Matu Pavešića više puta palicom. Bojeći se da taj incident još više pogorša položaj franjevacu u Požegi, Tomeček je molio Magistrat Požege da se škola zatvori kako bi se ubuduće izbjegli slični sukobi. Taj je događaj uznemirio odnose u Gimnaziji u kojima, istina, nije došlo do zatvaranja škole, no u takvom nemirnom stanju održavani su lipanjski ispiti u školi. Vidljivo je i držanje profesora Hyacinta Badya protiv narodnjaka prilikom prolaska srpskog metropolita Josipa Rajačića kroz Požegu na putu za Zagreb.

Na dočeku srpskog metropolita Rajačića, 31. svibnja 1848., bili su i učenici Gimnazije. Svečenu ilirsku zastavu učenika, sa izvezenim natpisom nosio je učenik pravoslavne vjere (pod crvenom kapom), a koju je profesor Bady smatrao zastavom učenika , a na škole. Doček srpskog patrijarha Rajačića, svečano dočekanog u Požegi od građana i predstavnika crkvenih vlasti, naišao je na osudu promađarski orijentiranih građana. [6] Bady se protivio zbližavanju Hrvatske i Vojvodine. Narodni duh bio je vidljiv u javnim ustanovama, osim onih koji su bili pod upravom crkve, iako je i u tim redovima bilo dosta narodnjaka.

4. Zaključak

Događaji na požeškoj gimnaziji od ožujka do polovice lipnja 1848. godine predstavljaju sastavni dio općih kretanja u Požegi i požeškoj županiji. Početkom travnja 1848. raspoloženje gimnazijskih učenika izraz je općeg raspoloženja mladih ljudi u Požegi, a koji su pripadali različitim društvenim slojevima. Gradsko je

zastupstvo bilo na strani učenika Požeške gimnazije u sukobu s profesorima mađaronima, ali ipak nije odobravalo opće raspoloženje mladih u gradu. Budući je omladina grada otkazala poslušnost mađaronskoj upravi Gimnazije i nije htjela ići u školu, Zastupstvo grada Požege donijelo je zaključak da ih roditelji upozore i odvrate od nemira i da ih šalju u školu. Do smirivanja učenika došlo je prestankom rada škole polovicom srpnja, kada su učenici pozvani pristupiti ispitima u vrijeme kada je završavalo zasjedanje Hrvatskog sabora u Zagrebu.

5. Literatura

- [1] HR-DASB-PŽ-2 Poglavarstvo kraljevskog i slobodnog grada Požege-Požega (1765-1848);[1724]-1848, sv. 43,br.870
- [2] HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija u Požegi (1698-1976; 1728-1976): Liber secundus historiae regii majoris Gymnasii Posegani, 1820-1852, kut. br.145
- [3] HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija u Požegi, Isto, Imenici Kr. šestorazredne gimnazije u Požegi,1838/39-1850/52, kut.br.148
- [4] Potrebica, F.(1994) Tri stoljeća Požeške gimnazije, Naklada Slap, Jastrebarsko, ISBN 953-191-131-6, 135-150
- [5] Potrebica, F. (1984) Požeška županija za revolucije 1848-1849, Sveučilište u Zagrebu-Institut za hrvatsku povijest, Zagreb, 146-155
- [6] Kempf, J. (1910, pretisak 2010) Požega, Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije, Požega, Naklada Slap, Jastrebarsko, ISBN 978-953-191-014-9, 365-367

